

5. *aby banka bankéřila vlastním jměním nikoliv deposity.* Banka má hospodařiti vlastním fondem, nikoliv ale jměním jí svěřeným. Ukázal jsem ale, že děje se naopak. Akcionáři bank výsadních považují to za škodu, držeti deposity ve sklepech nedotknuty. Od té doby ale, kdež banka zapůjčila poslední svěřený sobě vklad, připravena jest půda pro rozrodu, kteráž začíná tehda, když věřitelé, jichž zmocnil se postrach, hrnou se k pokladnám banky, aby vybrali deposity. Proto nemohu přisvědčit náhledu James Wilson'a (vyslovenému v díle „Capital, Currency and Banking“ London, 1847), že kapitál bankéřů nemá býti leč nepatrnou částí prostředků, jimiž hospodaří, že bankéřové jsou spíše prostředníky, kterýmiž půjčujeme a vypůjčujeme kapitál cizí, než-li obchodníky těžící vlastními fondy, že kapitál jsoucí ve vlastnictví banků má býti považován spíše za rukojemství obecnstva, svěřivšího rukoum banky jmění své, než za důležitý prostředek jich tržby. Že až posud tak *bylo* z toho nenásleduje že na dále tak *býti má*. Nýbrž blahobyť národní vyžaduje soustavu bankotržby založenou, jak dostatečně dokázáno, na zásadě docela opačné. Banka musí hospodařiti z největší části *vlastním* jměním, z nejmenší *cizím*. To ovšem nelze pokud není vyslovena zásada absolutní svobody bank. Nebo jenom tehda mohou všickni ti, kdož ukládají výtěžek svůj v státních a jiných cenných papírech do bank, obrátiti je na akcie, a státi se spolutržebníky bankovními, kterýmž nejvíce na tom záleží, aby v čas hrozící rozehody jmění své ve *vlastním* závodu ponechali, nikoliv ale, jak až posud bylo, z bank výsadních jmění v *depositech* uložené vybírali a záhubu jich zrychlovali.

HLAVA TŘETÍ.

Spůsoby výměny.

§. 200. Směna a trh.

V nejprvnějších dobách hospodářství společenského děje se výměna tak, že dáváno přímo hodnot za hodnoty. Kdo má nadbytek obilí, vyměňuje ho za dobytek, oděv, ovoce, kovy, a naopak. Děje-li se výměna takto, že se totiž „jeden s druhým o zboží, o plat nebo o jakéžkoli jiné grundy (pozemky) dědičné, zbožiem ji-

ným, *dēdictwim*, platem, nebo jakýmžkoli dnem směni, svého jinému postupi a k sobě, což jest jiného bylo přijímá“ nazývá se *směna* (exchange, échange. Všehrd). Ukázal jsem ale, že se tento způsob výměny nikde nemohl dlouho udržeti. Záhy již byly přijaty hodnoty výměnu sprostředkující a za měřítko hodnot sloužící: peníze. Užíváním peněz nastupoval na místě směny čím dále tím více *trh* (sale, marché), „kterýž jiného nie není, než mezi prodávajícím a kupujícím o kúpi wedlé rovnosti peněz a kúpe s obou stran dobrowolné k přijetí jednoho za druhé swolenie“ (Všehrd). Při každém trhu stojí naproti sobě *kupovač*, nabízející *záplatu*, a *prodavač* nabízející *věc*, kteráž nazývá se vzhledem k tržbě *zbožím*, vzhledem k obchodu *koupí*. Však ačkoli při trhu prodavač dává výrobek a kupující záplatu; přece dá se snadno dokázati, že i tu vyměňovány *neprěmo* hodnoty za hodnoty. Nebo co představují peníze, tvořící na př. důchod pozemkáře? Zajisté *žito*, *pšenice*, *ječmen*, *zemčata* a *hrách*, kteréž vytěžil buď on sám, buď nájemník jeho. Jenom k vůli pohodlí zvolil pozemkář přijímati důchod raději ve způsobě peněz. Zdaž není i důchod, kterýž bere kapitalista částí oněch hodnot, jež vyrobil a prodal podnikatel kapitálu užívající? I sám *drahokov* jest výrobkem vlastníka *dolů drahokovných*. Každý, kdož chce míti drahokov, musí dáti vlastníku *dolů těchto* za výměnu výrobky jiné. Co platí o důchodech z kapitálu, platí též o důchodu z práce. Vždyť neplatíš za práci k vůli *práci*, nýbrž k vůli hodnotám, kterýchž prací dobýváš. Dle Droza „vyjádřil by se dělník práci hledající velmi určitě, kdyby řekl: Nemám výrobků, kteréž bych sám mohl nabídnouti za ty, jež k výživě potřebuju, ale *budu pracovati tak*, abych vám zjednal výrobky hodnoty větší, než mají ty, jež od vás žádám. Dělníci dávají svou práci, podnikatelé peníze; práce a peníze tyto jsou vlastně jen prostředníky, jimiž jedni i druzí nabývají výrobků *žadoucích*.“ Však nedáváno vždycky hodnoty hmotné za *hmotné*. Všickni hospodářové jdoucí za nějakým povoláním, dávají za hodnoty hmotné *nehmotné*. Tak berou kněží, lékařové, učitelé a vychovatelé výrobky hmotné, totiž peníze, a dávají za ně výrobky šlechtnější, nežli jsou rolnické a továrníké — hodnoty *nehmotné*: kněží *kážou* nám slovo boží, lékařové *přispívají* nám radou v nemocích, učitelé a vychovatelé *pěstují* ducha a srdce. Každý musí vynasnažiti se o získání hodnot, nebo každý jest odkázán k výměně se spolubratry. Jenom *žebrák* a *zloděj*

spoléhá se na cestu jinou. Čím více vyráběno hodnot; čím více rozmáhá se výměna: tím spíše zaopatřuje si jeden každý hodnoty, kteréž potřebuje, tím více roste všeobecný blahobyť. Však pro blahobyť jak občanský tak státní není lhostejno, *ktřakým způsobem* vyměňují hodnoty za hodnoty. Důkaz toho předpokládá vyložení ještě jednoho způsobu, kterak výměnu rozdělujeme.

§. 201. Obchod a tržba.

Směny a trhy děly se původně mezi vyráběči a zpotřebiteli. Však hospodářství společenské netěšilo se dlouho stavu tomuto. Mezi vyráběče a zpotřebitele vtačil se někdo třetí, kterýž nevyhledával vždycky jejich prospěchu, nýbrž obmezováním přirozeného rozvoje výměny pro sebe těžiti hleděl. Carey to znázornil takto: „Dejme tomu, že by na osamělém ostrovu dalekého oceanu hospodařil bouří zahnaný Robinson. Na výskumu po ostrově sešel by se s druhem nalézajícím se v postavení podobném s tím jediným rozdílem, že by luk si zhotoviv živil se zvěře lovením, kdežto Robinson posavad hlavně rybaření pěstoval. Hned by započala výměna a zlepšeno postavení obapolné. Oba mohli by požívatí ryb i zvěře. Tu by přistál na břehu ostrovu jejich cizinec převyšující je silou tělesnou. Shledav v tom prospěch svůj, umínil by si žíti na útraty jejich. Vkročil by mezi oba řka: Ty Robinsone přináseti mi budeš ryby, jichž dodání k rukoum přítele tvého sám obstarám. Podržím část pro sebe, za to ale uspoříš sobě práci donášením k chatři přítele svého. Totéž promluvil by k druhému. Oba přátelé podrobí se buď dobrovolně žádosti cizincově, pakli jest totiž v požadavcích svých skromen, buď se budou zpěčovatí, načež je přinutí tento násillm.“ Zde vidíme rozdíl mezi dvěma způsobami výměny. [*Soubor dřívějších výměn mezi vyráběčem a zpotřebitelem přímo činěných nazýváme obchodem* (intercourse); *soubor nynějších výměn sprostředkovaných mezi vyráběčem a zpotřebitelem osobou třetí, tržbou* (commerce). Prostředníky tržby jsou kupci, komisionáři, jednatelé, penězoměnci, bankérové, dohodiči, pojišťovny, povozníci, sensalové, speditorové, úředníci, vojáci atd.] Sluší tudíž se stanoviska našeho bedlivý činiti rozdíl mezi jednáními obchodními a tržebními nebo mezi obchody a tržbami. Jednotlivé děje výměny jsou jenom tehda *obchody*, pokud jsou provozovány přímo mezi vyráběčem a zpotřebitelem; *tržbami*,

jak mile prostředkuje výměnu mezi vyráběčem a zpotřebitelem někdo třetí. Zvláštním druhem tržby jest *kupectví* (trade.) To jest prodávání zboží po živnostensku a v způsobě podstatně nezměněné. Pojem kupectví předpokládá tedy a) *odbyt* t. j. zjednání zboží s úmyslem prodati, a prodaj s úmyslem zjednání; b) *živnostenský odbyt*, t. j. pravidelné odbytu k účelu výživy provozování; a konečně c) zachování původní způsoby zboží. Názvosloví tohoto budu se přísně držeti; poněvadž bez něho mateny byly by ustavičně pojmy, jichž přímé rozeznávání jest důležité. Že se až posavad potřeba názvosloví toho nevyskytla, jest co děkovati škole národohospodářské, učinivší z hospodářství politického náuku na mnoze pouze kupeckou, zbudovanou vedle přání kramářů anglických, nabízejících až posavad donajský dar tento veškerým světa národům na zkázu a záhubu jejich blahobytu. Proto též takový zmatek pojmů v obecném zákoníku obchodním a dodatcích jeho. Odkud měl čerpati zákonodárce, když v lůně vědy mající mu poskytnouti vytříbených pojmů, panuje největší zmatek? Proto též podporujou veškerá zákonodárství tržbu na útraty obchodu; tak že můžeme směle říci, že učinila prostředek účelem. Naproti tomu pokusím se v následujících článcích dokázati, že nikoliv tržba nýbrž obchod to jest, kterýž sluší hospodářství občanskému pěstovati.
